

UTUNK

ROMÁNIA SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG ÍRÓSZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

XXIII. EVFOLYAM • 17. (1017.) SZÁM • ÁRA 1 LEJ • KOLOZSVAR, 1968. APRILIS 26.

Nicolae Ceaușescu elvtárs beszéde a Képzőművészek Szövetségének III. országos konferenciáján

TISZTELT ELVTÁRSAK!

Engedjék meg, hogy a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága, az Államtanács és a kormány nevében melegen üdvözöljem a képzőművészek országos konferenciájának küldötteit, mindazokat a festőművészeket, szobrászművészeket, grafikusokat, díszítőművészeket, akiknek az a hivatásuk, hogy művészetükkel ékessé tegyék az életet, hogy szemléltessék a természet szépségeit, a múlt nagy mozzanatait és alakjait, mai társadalmunk realitáit. (Viharos taps.)

Pártunk, egész népünk nagyra becsüli a képzőművészeket, a szocialista Románia értelmiségének színtestét, a szocialista nemzetünk szellemi haladásának szentelt munkájukat és alkotásukat. (Taps.)

Konferenciájuk néhány napon át behatóan megvitatta a Képzőművészek Szövetségének az utóbbi években folytatott tevékenységét, a képzőművészeti alkotómunka eredményeit, azokat az alapvető problémákat, amelyekről a román képzőművészet szüntelen viarágása függ. A konferencián lezajlott vitát a magas színvonal, az országunk szocialista kultúrájának sorsa iránti és az iránti mély, felelősségérzet jellemezte, hogy a művészet betöltte a szocialista társadalmunkban rá háruló fennkölt hivatást. A képzőművészet elméleti kérdéseinek tisztázásához, a képzőművészeti alkotás jelenlegi stádiumának elemzéséhez, a művészet jövőbeli fejlődési irányainak körvonalazásához jelentősen hozzájárult a konferenciát megelőző időszakban a sajtó hasábjain folytatott nyilvános vita is.

Ismeretes, hogy a szocializmus korszakában, különösképpen pedig az utóbbi években országunkban erőteljesen felébredt a művészi élet és alkotás. A művészet — akárcsak a tudomány és a kultúra általában — rendkívül jelentősen hozzájárul az új társadalmi rend építésének művészi, a nép szellemi életének gazdagodásához, hazánk előmeneteléhez a haladás és a civilizáció útján.

Ha csupán az önk által művelt műfajokra utalunk, elegendő megemlíteni a fővárosban és az ország fő kulturális központjaiban rendezett festészeti, szobrászati, grafikai, díszítőművészeti csoportos és egyéni kiállítások nagy számát, a szocializmus időszakában emelt egész sor új épületek díszítő monumentális műalkotásait, művészeink — gyakran méltatott — jelenlétét a nagy nemzetközi képzőművészeti rendezvényeken.

A hazai képzőművészek sorában vannak kimagasló egyéniségek, tiszteletre méltó mesterek, akik alkotásaikkal kivívták az összes szépet szeretők csodálatát, s akik

olykor nagyon előrehaladott koruk ellenére művészetükben mindig fiatalok maradtak, mélyen átérzik és átélnek szocialista hazánk új életének pezsgését. (Hatalmas taps.) Mellettük új nemzedékek nevelkedtek, amelyek teljességgel bebizonyítják tehetségüket és alkotóerejüket, képeiknek bizonyulnak arra, hogy átvegyék és továbbvivegyék a román kultúra nagy hagyományainak világító fáklyáját, hogy megőrizzék és fokozzák a hazai tájakon az idők folyamán kialakult képzőművészeti iskola nagy tekintélyét. Országunk szellemi kincstára az ezeken a tájakon élt román, magyar, német és más nemzetiségű művészek közös műve, ez a kincstár az idők során alakult ki, s a szocializmus korszakában olyan új művekkel gazdagodik, amelyeket népünk mai csodálatos életének megújító fuvallata hat át, hozzájárulva a hazafias neveléshez, a dolgozók közötti testvériség ápolásához, egész népünk nemzetköziségéhez. (Élénk taps.)

Megtekintettem a konferencia előtt néhány nappal megnyílt gyűjteményes kiállítást, amely szemléltetően fogja csokorba az utóbbi években végzett munkájuk gyümölcseit. Megcsodáltam nagy művészi tökélyvel alkotott műveket, a népünk múltjából és jelenéből, a haza természeti szépségeiből ihletet merítő alkotásokat, a romániai képzőművészek összes nemzedékeinek munkája nyomán született értékes alkotásokat.

Képzőművészetünk sikereit kiemelte mind a sajtó, mind a konferencián lefolyt vita, s ezek a sikerek az egész nép meleg nagyrabecsülésének örvendenek. A konferencián felszólalt küldöttek egész sora, akárcsak az előzőleg a sajtóban lezajlott vitához hozzászólt kritikusok és művészek méltán emelték ki a képzőművészek tevékenységének egyes fogyatékosait is, bíráltak egyes nem sikerült munkákat, a valóságtól való eltávolodás egyes tendenciáit, olyan tendenciákat, amelyek megfosztják a művészetet a tartalomtól, a társadalmi-emberi mondanivalótól. A vita során hangsúlyozták annak szükségességét, hogy fejlődjen minden művész felelősségérzete munkája eredményeivel szemben, hogy a művészek fokozzák erőfeszítéseiket tehetségük kiforrásáért, a kifejezőeszközök javításáért, azért, hogy pregnansabban tükrözzék a román nép életét és tevékenységét, hogy a képzőművészet egyre aktívabban hozzájáruljon a szocialista társadalom új emberének formálásához. (Taps.)

A tökéletesedésre, a kiteljesedésre való törekvés egész társadalmunk sajátossága. Mint ismeretes, a párt IX. kong-

resszusa széles tájakat tárt fel a társadalmi élet minden területe számára, a nemrég országos konferencia pedig alkotó módon továbbfejlesztette és konkretizálta a kongresszus irányelveit. Pártunk jelenleg azt a nagyszabású tevékenységet irányítja, amelynek célja az egész gazdasági, közigazgatási szervezést, a munkaformákat és -módszereket hozzáidomítani az életnek, a társadalomépítés gyakorlatának új követelményeinek. A szocializmus kiteljesedésének időszaka nem csupán a termelőerők intenzív fejlesztésének az időszaka, hanem a társadalmi termelési viszonyok állandó tökéletesítésének, azon feltételek megteremtésének az időszaka is, amelyek lehetővé teszik szocialista nemzetünk egész anyagi és szellemi potenciáljának magas fokú hasznosítását.

Amint tudják, a párt és az állam intézkedéseket tesz a gazdaság vezetésének és tervszerűsítésének javítására annak érdekében, hogy szüntelenül fejlődjen a szocializmusnak, az anyagi javak termelésének a műszaki-anyagi alapja, hiszen az anyagi javak termelése az a fő terület, amely meghatározza a társadalmi haladást, a társadalom civilizációs és jóléti színvonalának emelkedését. A párt és a kormány egyik ilyen irányú központi célkitűzése, amely erős visszhangot kelt a dolgozók sorában, az egész gazdasági tevékenység minőségének javítása.

A munkásosztály, a parasztság, az értelmiség, nemzetiségre való tekintet nélkül az összes honpolgárok szorgalmas, áldozatteljes munkája révén gyors ütemben fejlődik a haza szocialista ipara, emelkedik az állami és a szövetkezeti mezőgazdaság színvonala, szüntelenül növekszik nemzetünk anyagi vagyona. A IX. kongresszuson kidolgozott nagyszabású építőprogram, a haza gazdasági fejlesztését szolgáló ötéves terv sikerrel teljesül; elmondhatjuk, hogy országunk minden évben, minden hónapban, minden nap gazdagabbá válik. A szocialista Románia egyre erősebb és virágzóbb. (Hosszas taps.)

A szocialista rendszer felsőbbrendűsége abban nyilvánul meg, hogy megszüntette az ember ember általi kizsákmányolását, biztosítja a társadalom összes tagjainak tényleges egyenlőségét, azt a lehetőséget, hogy a társadalmi életben minden személyiség energiája és tehetsége teljes mértékben megnyilvánuljon a haza javára. Lankadatlan figyelmet fordítunk a szocialista demokrácia további fejlesztésére és tökéletesítésére. Mindaz, amit ma országunkban teszünk, az egész nép helyeslését élvezzi, kifejezi a la-

(Folytatása a 2. oldalon)

Egy egész korszak ébredt benne tudatára; és Lenin, akiben a történelem erővonalai futottak össze, maga is markáns nyomokat hagyott száradán. Valami olyat hajtott végre, amit keveseknek sikerült elérnie és utána: noha már életében szimbólummá vált a tömegek szemében, mégis ébren tartotta a cselekvés utáni sóvárgást, cselekvésében pedig a történelemalakítás mámorát.

Optimizmusa: osztálykiváltság. Osztálykiváltság: hite. Hite pedig egy racionális eszmei világ érzékeny és kitapintható alapja, kolosszális emberi akarat és óriási erő. Ebben van emberi határsának titka: a tömeg, szemben vele, a tereken és a termekben, megérezte sugallatát.

Nincs benne természetfeletti: — személyisége mégis zavarba hoz, mert jelenlétével megváltoztat valamit a világban: a bonyolult viszonyok

Lenin

kusza hálóját új, egyszerű struktúrákba köti át, és a zavaros felszín alatt kristálytiszta mélységeket villant fel.

Gondolataiba nem kell alászállni, mert maguk ragadnak önnön mélységeik felé: személytelenné válva beleszívódnak az emberek cselekvésébe s ott mindenki számára egyénien önálló életet kezdenek élni. S ezzel az ember egyik ősi reflexét módosítja: a felmérés — cselekvés — elemzés hármasságát új elemmel toldja meg. Felmérés: terv. Cselekvés: a végrehajtott terv. S ami nála következik: cselekedvelemzés: a tett következményeinek elemzése új tettekben. Vagyis kiiktatott egy elemet a reflexek hármasságából: a terv és a cselekvés egyetlen mozzanattá változott,

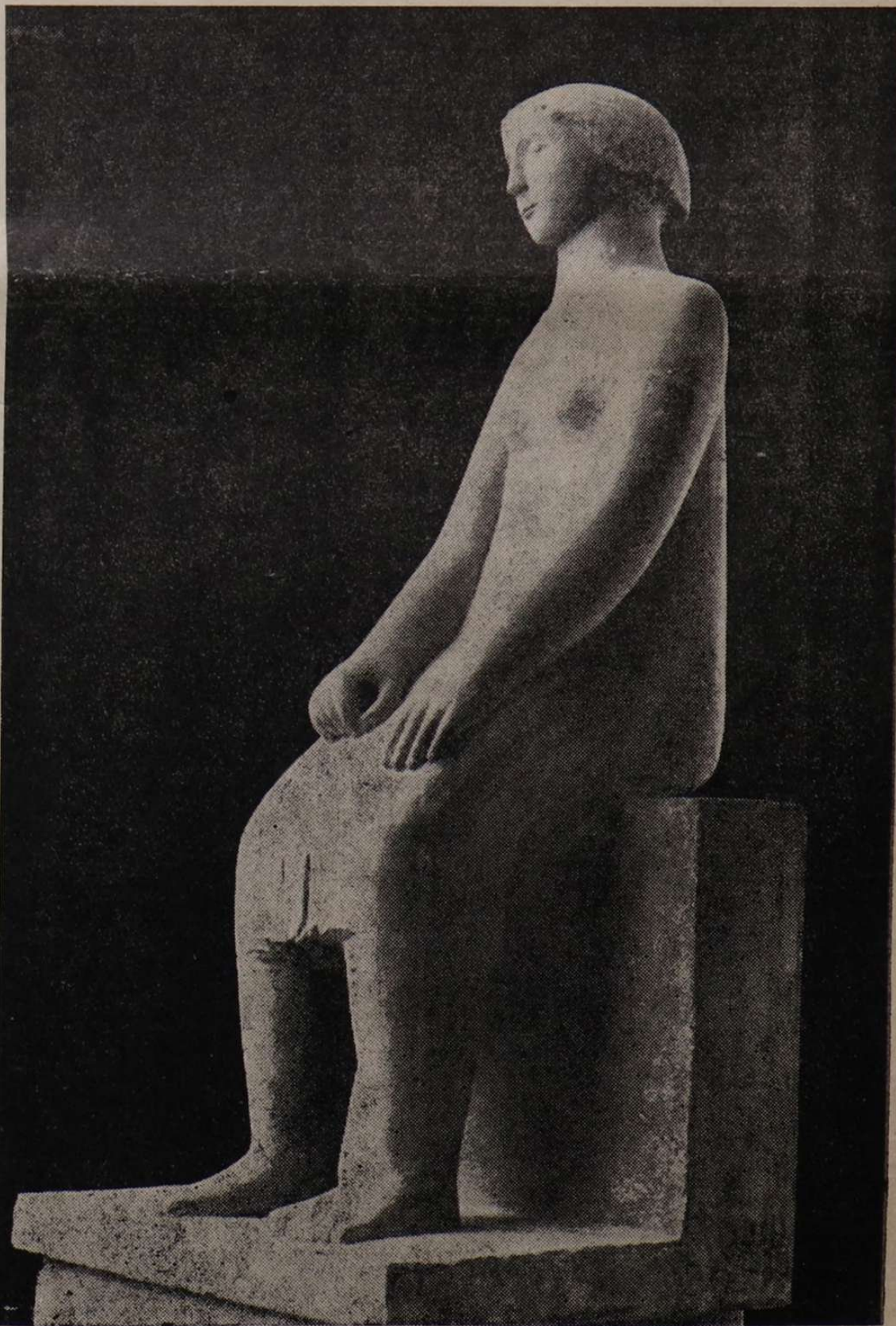
hogy a tettben az elemzés megszabaduljon minden nyűgétől és ismét a cselekvés felé ragadjon.

Szintézisben egyesült személyiségében a gyakorlat és az elmélet: a gyakorlat elméleti kontúrokat kapott, az elmélet gyakorlati valóságot. Elkerülte a gyakorlatiasság és az elméletieskedés buktatóit.

Intellektusa átfogó és a leggyénebb módon rokon Marxéval. Talán a leginkább abban, hogy átfogó képessége, született ereje végsőkig viitt logikai következetességgel párosul. Gondolatai a logikai rend megejtő példái: helyén van benne a világ, nem úgy, ahogy a valóságban, ahol csak rendtelenség és a véletlen képét mutatja. A realitás ebben az intellektusban saját értelmét

(Folytatása a 10. oldalon)

BRETTER GYORGY



Kós András: Pihenő

- Az író asztalánál — Huszár Sándor beszélgetése Szócs Istvánnal
- Karatna — Részlet Szilágyi István készülő regényéből
- Létay Lajos franciaországi útijegyzetei
- A hobby nem gyerekjáték — Tabák László írása

Tíz nap sűrített művészi élményeit rekapitulálva, nehezen tudom eldönteni, vajon a kiemelkedő, már-már csak önmagukkal mérhető színészegyenlőségek varázsát próbáljam-e írásba foglalni, vagy azzal jellemezhetem pontosabban a budapesti színház évadot 1968 tavaszán, ha az új és megújított magyar drámairodalom, illetve dramaturgia néhány jelentős teljesítményét igyekszem felidézni.

Mert feltétlenül igazságtalan volnék, ha csak az utóbbira gondolva, nem szólnék a legfiatalabb, a Váci utcában székelő Pesti Színház legnépszerűbb produkciójáról, a Gogol-novellából színpadra írt, *Egy örült naplója* című monodráma hőséről, Darvas Ivánról, aki nem is azzal lép meg, hogy egy kisember megőrülésének tökéletes körképét adja, hanem hogy egyedül képes betölteni, benépesíteni a színpadot, s két és fél órán át püssenni sem hagyja a nagyszámú közönséget. (A Pesti Színház nézőtere ugyanis méreteit tekintve nem kamaraterem.) Persze, nem lehet elvitatni Horvai István rendező érdemeit sem, mint ahogy Lengyel György is tökéletes játékmesternek bizonyul a Madách Kamarában, Edward Albee félelmetes, *Nem félünk a farkastól* című színművének művészi irányítójaként. A Tennessee Williams-i, sőt még könyörtelenebb (mert nem aberrációra épülő) világ Gábor Miklós, Tolnay Klári, Vass Éva és Linka György játékában annyira pontosan kidolgozott, hogy talán méltánytalan a szereplők közül egyet kiemelni; mégsem állhatom meg, hogy Gábor Miklósról külön is ne szóljak, s a szétcsúszásában is rendkívülívő növesztett színpadi figurára ismét csak nem találok jobb jelzőt, mint Albee darabjára: félelmetes. De semmivel sem kisebb teljesítmény a Pécsi Sándoré Dürrenmatt világhírű komédiájában, melyben egyszerű, eszköztelen, rendkívül intelligens Romulus-alakításával egy fejjel nő társai fölül.

Úgy tűnhet, nagyon nagy innen az ugrás — irodalomtörténetileg, korban, műfajilag — Madách Imre Mózéséhez. Pedig tévednek azok, akik *Az ember tragédiája* költője iránti kegyelmeit hiszik ennek a sokáig háttérbe szorult drámai költeménynek műsorra tüzését a Nemzeti Színházban. (Bemu-

tatója Kolozsvárt volt, 1888-ban, s még egyszer kísérleteztek vele, 1925-ben, Budapesten.) Ha a nyugatrómai birodalom Dürrenmatt megírta császára groteszkül ható, ám alaposan átgondolt tételességgel akarja a haladást szolgálni egy végképpen hanyatló korban, Madách Mózese az erőskező vezér, aki megpróbálja a nép nélkül boldogítani a népet — a szabadságra még meg nem érett, méltatlan, és

kitüntetett Arany-monográfusnak, Keresztury Dezsőnek, aki vállalta a modernizálás, a „restaurálás” feladatát (az ő kifejezése) — amit a *Tragédia* esetében, mint ismeretes, Arany János végzett el. Keresztury nemcsak a mű eszmei értékeit ismerte fel, hanem azt is, hogy „A Mózés módoszer: az epikus sorsidézés, de stílusának lényege: a darabos, helyenként már-már követhetetlenül expresszív drámatiság is a legmodernebb

Aligha véletlen, hogy ugyan-ez a színház vállalkozott a fiatal Gyurkó László tragédiájának bemutatására. (A múlt év végén megjelent és azonnal szétkapkodott Lenin-könyv szerzője szintén 1968 tavaszán kapott József Attila-díjat.) A *Szerelmem, Elektra* úgy történelmi dráma, illetve tragédia, mint ahogy a Mózés volt a maga korában. Sőt, maiáig még nyilvánvalóbb; nem annyira a Kórus (Major Tamás

más természetű és más indítékú, a szemlélet realitása figyelhető meg a két olyannyira különböző darabban. A *Nagy család* sikere érthetően nem annyira átütő, mint a Gyurkó tragédiájáé, s nem éri el Németh László sokban hasonló korábbi bemutatójának. *Az utazásnak* szakmai és közönségszempontú sikerét, de mindenre elgondolkozató mű. Már az öt évvel ezelőtti, ugyancsak veszprémi ősbemutató alkalmával felvetette a kritika a két részre tagoló mammut-dráma megcsontításának problematikuságát, vitták a mű epikus jellegét, életképszerűségét, az író pedagógikus hajlamából eredő didaktizmust — ezeken az agályokon mégis túlnő Németh László élet- és társadalomismerete, gondolatainak, okosságának varázsereje. Egy értelmiségi család, azon belül egy Égető Eszterre emlékeztető rokonszenves asszony verődését, küzdelmét látjuk az érzelmeileg kiürült házasságban, törekvését a „nagy család” megtalálására. A boldogságkeresés örök Németh László-i témáján belül jobbnál jobb situációk és figurák váltják egymást (például a faluról felkerülő fiatal szakunkás, akit Koncz Gábor ábrázol elsőrangúan), s ezt a lehetőséget a József Attila Színház művészei (Szemes Mari, Gobbi Hilda, Bodrogi Gyula és a többiek) ügyesen ki is használják.

Sokkal kevésbé sikerült — a más műfaj adta lehetőségen belül — a Thália Színház kollektívájának kiaknáznia Darvas József vitadrámájának szánt *Zrínyi*-jéből a mához szóló mondanivalót, pedig olyan vezető művészek működtek közre, mint Latinovics Zoltán, Kazimir Károly vagy Nagy Attila, akik Örkény István groteszkjét, a *Tótkát* fényes sikerre vitték. Igaz, itt a hagyományos nemzeti dráma műformája is inkább csábított a rutinra.

A tanulságok? Minden művészet, így a színház öntörvényei sem igen engednek meg publicisztikai általánosítást. Egy azonban bizonyos: valós sikerre csak a kérdező, problémafeltáró és a formáért is megmaradó előadások számíthatnak.

KANTOR LAJOS

Mózestől - Elektraig

SZÍNHÁZRÓL SZÍNHÁZRA BUDAPESTEN

mégis szeretett népet (emlékezzünk a *Tragédia* athéni színre!). Az eszményeihez mindenáron hű, a kegyetlenség következősége nagy ember drámája tehát nem irodalomtörténeti relikvia, egyike csupán azoknak az írói válaszoknak, amelyeket különböző színpadokon a múlt és a jelen írói adnak választás, erkölcs, igazság, hatalom bonyolult kérdéseire. Hiszen erről szól Sánta Ferenc drámája, az *Éjszaka* is (sajnos, csak regényváltozatát ismerem, *Az áruló*), s hasonló dilemmákat visz színre Illyés Gyula kútúró darabja, a *Kegyenc*, amelynek budapesti bemutatójára e hónap végén kerül sor. És ugyanebben a vonatkozásban kell majd elemeznünk a maradandó élményt adó Gyurkó-tragédiát, a *Szerelmem, Elektra*-t, a mai magyarországi drámairodalom legfrissebb és egyik legerőteljesebb hajtását.

Térjünk azonban egyelőre vissza a törzshöz, Madáchhoz. Ha az egy évvel a *Tragédia* után írott, ugyancsak a levert forradalom és szabadságharc, de ugyanakkor az újabb remények atmoszférájában fogant, bibliai tárgyú mű nem nő is fel a nagy remekléshöz, egyre nyilvánvalóbb, hogy e két drámai alkotás gondolati egysége adhat csak kulcsot a Madách-kérdés megértéséhez — mindenekelett történelmi szemlélet és népi, optimizmus-pesszimizmus viszonyának madách megvilágításához. Irodalomtörténetek ügyéből azonban csak most, színpadra kerülés után lesz ez az összefüggés köztudottá — és ebben jelentős az érdeme a közelmúltban József Attila-díjjal

dramaturgia eszközeihez tartozik”. A pontosság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy Keresztury átdolgozása a veszprémi színház két évvel korábbi bemutatójára készült, repertoárdarabba azonban bizonyosan a budapesti Nemzeti Színház kitűnő előadása, elsősorban Sinkovits Imre monumentális Mózés-alakítása nyomán válik.

Érdekes elidőzni az előadás egy-két momentumánál, már csak azért is, mert érdekes egyezéseket mutat a legutóbbi kolozsvári *Tragédia*-bemutatóval. Marton Endre rendezése a költőien szárnyaló szövegre koncentrált, ennek a koncepciónak van alárendelve a ferde megemelt színpad s a gyors változásokat lehetővé tevő, mozgó körfüggöny. (Jules Perahim forgatókorongja hasonló szemléletben fogant.) Az aranyborjút állító és imádó tömeg koreográfiája ugyanúgy gondolati töltetű, mint ahogy az volt az athéni és a falanszter-jelenet kolozsvári beállításánál. (Bár ezen az egy ponton lehet némi fenntartásunk: egyes modern táncok rángatózására való túl hosszú utalás groteszk hatást kelt, kizökkent az előadás egészének komor fenségéből.) A hangeffektusok nemkülönböztetően a monumentalitást szolgálták. Persze, mindezekkel együtt (hozzávéve, különösen a második részben, az előadás sodró ritmusát), egy gyenge vagy közepes Mózés-megformálás tönkretenné a produkció egészét. Sinkovits gyönyörű szövegmondása, a nagy ember haragjának és fájdalomának teljes átélése a siker döntő lánca — s egy igen tehetséges színész pályájának emlékeztető állomása.

személyesíti meg) nyomatékosságai okán, mint inkább problémafelvetésének komplexitásával. A tragédia első része lényegében nem tér el a klasszikus nagyománnyól, a másodikban viszont az immár bosszút állt Oresztész, a hatalom új képviselője szembekezdül testvérével, Elektrával, a kéréletlen igazság megtestesítőjével. Elektra a bűnösök következtetés megbüntetését követeli, Oresztész viszont végre nyugalmat és rendet akar, s igazáról szeretné meggyőzni Elektrát. Eredménytelenül. Elektra Oresztész törének lesz az áldozata. A függöny — írói kommentár nélkül — legördül, a következtetés a nézőre marad.

Érthető, hogy a bemutatót követően a vita nem maradt el, a kompromisszum értelmezésében a vélemények megütözköztek. A legmeggyőzőbbnek Lengyel József *Népszabadság*-beli magyarázata tűnik, aki Elektra tragédiáját látja nagyinak, az ő tragikus halálában érzi a katarzist. Ami azonban nem képezheti vita tárgyát: Gyurkó darabjának művészi ereje — a situáció megkomponáltsága, nyelvének klasszikus verete, de egyben modern hajlékonysága. A Both Béla rendezte előadás, Berec Katalin és Kálmán György játéka puritán voltában méltó Gyurkó vállalkozásához. Aligha tévedett az a kritikus, aki a *Szerelmem, Elektra*-nak szép karriert (bántó itt a szó!), külföldi sikert jósolt.

S ha Gyurkó László „antik” tragédiájáról Németh László társadalmi drámájára, a *Nagy család*-ra térünk át — ebben is van némi ráció. Noha egészen

— Sosem hallottam róla. Miért tartja a kezét a feje fölött?
— Mert egyedül a kiválasztottakért halt meg — hangzott a kelletlen magyarázat.

Hetedik fejezet

Lapozgatom az iratokat, a beszélgetéseinkről készült feljegyzéseket, a tanúvallomásokat. Abban a pillanatban Rollo Martins elhagyhatta volna Bécsét anélkül, hogy akár a haza szála is megöbrbült volna. Veszélyesen kíváncsi volt, de megfelelő ellenintézkedések történtek, és senki sem szólta el magát. Tapogatózó ujjai alatt egyetlen apró rés sem madrt a tettestés sima falán. Amikor elhagyta Winkler doktor lakását, Rollo Martins még nem volt veszélyben. Nyugodtan visszamehetett volna a Sacher Szállóba aludni, sőt akár Coolert is meglátogathatta volna minden kockázat nélkül. Senkit sem nyugtalanított komolyan. Szerencsétlenségére — és mindig lesznek majd pillanatai, amikor keserű szemrehányásokat tesz magának emiatt — úgy döntött, hogy visszamegy Harry lakására. Beszélni akart azzal a mogorva emberkével, aki azt állította, hogy szemtanúja volt a balesetnek... De vajon tényleg azt állította? A csúszós, sötét utcán néhány pillanattal kísértést érzett, hogy azonnal megkeresse Coolert, hadd legyen teljes a kép a Harry teteme fölött keringő baljósulatu madarakról. De Rollo, mert Rollo volt, fej vagy írást játszott, és a pénzdaráb úgy esett, hogy Harry lakását választotta, s ezzel két ember halálát okozta.

Lehet, hogy az emberke, akit Kochnak hívtak, egy pohár borral töltött ivott, vagy egyszerűen csak jó napja volt az irodában, de ezáltal, amikor Martins becsengetett hozzá, szívélyesen fogadta és szűkszavúsága is elpárolgott. Éppen végeztet az ebéddel, még a morzsákat sem törölte le a bajuszáról.

— Ó, tudom már! Ön Harry Lime barátja.
Barátságosan betessékelte Martinsét, és bemutatja monumentális élettársának, aki felett szemmel láthatólag korlátlanul uralkodott.

— Azelőtt meghívtam volna egy csésze feketére, manapság azonban...
Martins cigarettával kínálta, és a hangulat még barátságosabbá lett.

— Tegnap, amikor csöngetett, kissé kurtán feleltem — mondta Herr Koch —, de szörnyű fejfájás gyötört, és emellett magam kellett hogy ajtót nyissak, mert a feleségem nem volt itthon.

— Ugye azt mondta, hogy látta a balesetet?
Herr Koch és a felesége egymásra pillantottak.

— A vizsgálat befejeződött, Ilse, nyugodtan elmondhatom. Megbízhatóság az emberismeretemben. Ez az úr barát. Igen, láttam a balesetet, de én az egyetlen, akinek elmeséltem. Láttam, azaz inkább hallottam. Hallottam a fékesikorgást, meg ahogy a kocsi kerekre csúszott a járdán, és éppen jókor érkeztem, hogy lássam, amint a tetemet beviszik a házba.

— De ön nem tett tanúvallomást.

— Jobb, ha az ember nem vegyül bele az ilyesmi. Meg aztán az irodában sem tudtak volna nélkülözni, személyzet-hiánnyal küszködünk, és lényegében nem is látam igazán...
— Tegnap mégis elmesélte, mi történt.

— Írták az újságok.
— Sokat szenvedett?

— Halott volt. Ezen az ablakon át néztem. Csak felismerem, ha egy ember halott. Öszintén szólva bizonyos értelemben a szakmámba vág. A morgue-nál vagyok tisztviselő.

— A többiek azt állítják, hogy nem halt meg azonnal.
— Talán nem értenek úgy a halottakhoz, mint én.

— Természetesen, amikor az orvos megérkezett, már halott volt. Magától Winkler doktortól tudom.
— Azonnal meghalt. Higgye el, kérem, értek hozzá.

— Azt hiszem, Herr Koch, hogy magának tanúskodnia kellett volna.
— Ki-ki a maga nyugalma gondol, Herr Martins. Nem én vagyok az egyedüli, aki távol tartotta magát.

— Mit akar ezzel mondani?
— Három férfi hozta be a házba a barátját.
— Tudom. Két férfi, meg a sofőr.

— Nem, a sofőr lent maradt. Nagyon fel volt dűlva szegény...
— Három...

A sima falat tapogatva Martins rábukkant ha nem is egy résre, bár valami egyenetlenségre, amit a gondos építők nem simítottak el tökéletesen.

De Herr Kochnak nem volt szeme az élők megfigyelésére; csak a parókás ember vonta magára a tekintetét. A másik kettő csupán két férfi volt számára: sem magasak, sem alacsonyak, sem kövérek, sem soványak. Futólag láthatta őket a magasból, amint terhük fölül hajoltak. Nem néztek fel, Herr Koch sietősen visszahúzódott, és becsukta az ablakot, mert bőlebbnek tartotta, ha nem mutatkozik.

— Semmilyen hasznos felvilágosítást sem tudtam volna szolgáltatni, ha tanúskodom, Herr Martins.

— Semmilyen felvilágosítást — gondolta Martins —, semmilyen felvilágosítást... Most már nem kételkedett benne, hogy bűntény történt. Különben mi más okuk lett volna, hogy eltagadják Harry halálának pillanatát. Pénzzel meg repülőjegyekkel akarták betömni annak a két embernek a száját, akik Harry igazi barátai voltak Bécsben. S a harmadik? Ki lehetett a harmadik férfi?

— Láttá elmenni Herr Lime-ot? — kérdezte Martins.
— Nem.

— Nem hallott semmiféle kiáltást?
— Semmit, csak a fékesikorgást, Herr Martins.

(Folytatjuk)

Keresztési R. Miklós fordítása

GRAHAM GREENE

8

a harmadik

A műkedvelőnek van még egy előnye a hivatásos nyomozóval szemben: félredobhat mindenfajta óvatosságot. Föltárhathat fölösleges igazságokat, és fantasztikus elméleteket gyárthat.

— A rendőrség — mondta Martins — nagyszabású feke-tepiaci ügyben gyilkosítja Harryt. Nekem az az érzésem, hogy esetleg meggyilkolták, vagy éppenséggel öngyilkos lett.

— Nem vagyok illetékes véleményt nyilvánítani.
— Ismer egy Cooler nevű egyént?

— Nem hinném.
— Ott volt, amikor Harry meghalt.
— Akkor találkoznom kellett vele. Parókat hord?
— Nem, az Kurtz!

Winkler doktor nemcsak a legápoltabb orvos volt, akivel Martins valaha is találkozott, hanem a legóvatosabb is. Nyilatkozatai olyan szűkszavúak voltak, hogy pillanattal sem lehetett kételkedni hitelességükben.

— Egy második férfi is volt ott — mondta.
Az volt az ember érzése, hogyha egy vörhenyes beteg baját kellene diagnosztizálnia, csupán annyit mondana: ki-ütések a testen, ennyi meg ennyi fok lázzal. És így sohasem tévedne.

— Régóta orvosa Harrynak?
Furcsának találta, hogy Harry éppen őt választotta. Harry, aki kedvelte a könnyelmű embereket, azokat, akikkel megcsúsznak, hogy tévednek.

— Körülbelül egy éve.
— Végtelenül kedves öntől, hogy fogadott.
Winkler doktor meghajolt. Egészen halk recsenés hal-latszott, mintha az inge celluloidból volna.

— Nem akarom továbbra is elrabolni a pácienseitől.
Martins kifelé indult. Szokatlan alakú feszülettel találta szembe magát: a kezek hosszas haláltusa látomásaként, Greco felfogásában, függőlegesen a fej fölött akaszkodtak a keresztre.

— Milyen különös feszület — mondta.
— Janzenista.

A felvilágosítás után Winkler gyorsan elhallgatott, mint aki indiszkrétitót követett el.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: LÉTAY LAJOS (főszerkesztő), BODOR PÁL, HORNYAK JOZSEF, MAROSI PÉTER, MIKÓ ERVIN (szerkesztőségi titkár), NAGY ISTVÁN, OROSZ IREN (főszerkesztőhelyettes), SZABÓ GYULA, SZÓCS ISTVÁN

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Az UTUNK előfizetési díja egy évre 52 lej. A szerkesztőség címe: Cluj, str. 6 Martie nr. 3. Telefon: 1-24-20

I. P. Cluj, 1968 — 2696

90 440